

جغرافیای طبیعی بخش اشکنان

تالیف:

خلیل علی نژاد

نشر ایراهستان

۱۳۹۱

سرشناسه: علی نژاد، خلیل، ۱۳۵۷ -

عنوان و نام پدیدآور: جغرافیای طبیعی بخش اشکنان/تالیف خلیل علی نژاد.

مشخصات نشر: فارس: نشر ایراهستان، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۲۷۹ ص.: مصور، جدول، نمودار.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۶۵۰-۱-۵

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: اشکنان — جغرافیا

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ۸عش/DSR۲۰۷۳

رده بندی دیویی: ۹۵۵ / ۶۳۵۴

شماره کتابشناسی ملی: ۲۹۱۶۰۸۷

نام کتاب: جغرافیای طبیعی بخش اشکنان

مؤلف: خلیل علی نژاد

ناشر: انتشارات ایراهستان

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۶۵۰-۱-۵

انتشارات ایراهستان: ۰۹۱۷۳۸۲۷۰۰۲ - irahestanpub@gmail.com

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	مقدمه:
۴	۱- موقعیت جغرافیایی بخش اشکنان:
۵	۱-۱- موقعیت ریاضی:
۶	۱-۲- موقعیت نسبی:
۷	۱-۳- محدوده مورد بررسی:
۱۰	۲- زمین شناسی بخش اشکنان:
۱۰	۲-۱- زمین شناسی عمومی منطقه:
۱۱	۲-۲- زاگرس چین خورده
۱۵	۲-۳- وسعت و موقعیت جغرافیایی بخش اشکنان:
۱۶	۲-۴- منابع بیوفیزیکی
۲۰	۲-۵- چینه شناسی:
۲۰	۲-۵-۱- سازندهای مزوزوئیک:
۲۲	۲-۵-۲- سازند پابده - گورپی PABADEH GURPI FORMATION
۲۲	۲-۵-۳- سازندهای ترسیر (دوران سوم)
۳۰	۲-۵-۴- رسوبات دوران چهارم

۳۳	۷-۲- وضعیت لرزه خیزی منطقه:
۴۲	۲-۷-۲- پیشینه لرزه خیزی منطقه:
۴۴	۳- اقلیم بخش اشکنان:
۴۴	۱-۳- پیشگفتار اقلیم:
۴۶	۲-۳- عوامل موثر بر اقلیم منطقه
۴۷	۳-۳- توده های هوا و جریانات موثر بر منطقه:
۴۸	۱-۳-۳- توده های زمستانی
۴۹	۲-۳-۳- توده های تابستانی
۵۰	۴-۳- بارندگی:
۵۲	۵-۳- بارندگی ماهانه و فصلی:
۵۵	۶-۳- نوسانات بارش سالانه و میانگین متحرک ۵ ساله و روند سال های خشک و تر:
۵۹	۷-۳- عوامل موثر بر تغییرات بارندگی سالانه:
۵۹	۱-۷-۳- عامل مکانی
۵۹	۱-۱-۷-۳- گردایان ارتفاع- بارندگی در منطقه
۶۰	۲-۷-۳- عامل زمانی
۶۵	۸-۳- حداکثر بارش ۲۴ ساعته و محاسبه دوره های بازگشت به روش گمبل:
۶۸	۹-۳- دما:
۶۸	۱-۹-۳- سیر میانگین دمای حداقل و حداکثر سالانه و نوسانات آن:
۶۹	۲-۹-۳- دمای حداکثر و حداقل مطلق سالانه:
۷۱	۳-۹-۳- سیر میانگین دمای حداکثر و حداقل ماهانه و تغییرات آن:
۷۴	۴-۹-۳- سیر دمای حداکثر و حداقل مطلق ماهانه
۷۵	۱۰-۳- روزهای یخبندان
۷۷	۱۱-۳- رطوبت هوا:
۷۷	۱-۱۱-۳- رطوبت مطلق:
۷۷	۲-۱۱-۳- رطوبت نسبی:
۸۱	۱۲-۳- باد:

- ۳-۱۲-۱- بررسی سمت و سرعت فصلی باد: ----- ۸۲
- ۳-۱۲-۲- وضعیت وزش باد در ساعات مختلف روز: ----- ۸۶
- ۳-۱۲-۳- تجزیه و تحلیل دراز مدت باد فصلی ایستگاه لامرد: ----- ۹۲
- ۳-۱۲-۴- تجزیه و تحلیل دراز مدت باد سالانه ----- ۱۰۰
- ۳-۱۳- تبخیر: ----- ۱۰۲
- ۳-۱۳-۱- تستک تبخیر ----- ۱۰۲
- ۳-۱۳-۲- مقایسه نیاز آبی منطقه با توجه به میزان بارش و تبخیر: ----- ۱۰۴
- ۳-۱۴- طبقه بندی اقلیمی: ----- ۱۰۴
- ۳-۱۴-۱- روش دومارتن DOMARTONNE ----- ۱۰۵
- ۳-۱۴-۲- روش امبرژه ----- ۱۰۶
- ۴- هیدرولوژی بخش اشکنان**
- ۴-۱- پیشگفتار: ----- ۱۰۸
- ۴-۱-۱- آب‌های زیر زمینی ----- ۱۱۰
- ۴-۳- تاثیر سازندهای زمین بر کمیت و کیفیت شیمیایی سفره‌های آب زیر زمینی: ----- ۱۱۱
- ۴-۳-۱- کربنات‌ها ----- ۱۱۴
- ۴-۳-۲- رسوبات مارنی ----- ۱۱۴
- ۴-۳-۳- کنگلومرا ----- ۱۱۵
- ۴-۳-۴- رسوبات عهد حاضر ----- ۱۱۵
- ۴-۴- انواع بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی بخش اشکنان: ----- ۱۱۵
- ۴-۴-۱- چاه‌های عمیق و نیمه عمیق ----- ۱۱۵
- ۴-۴-۲- چشمه: ----- ۱۱۶
- ۴-۴-۳- قنات: ----- ۱۱۷
- ۴-۵- دبی و هیدروشیمی آب‌های دشت اشکنان: ----- ۱۲۰
- ۴-۶- کیفیت آب‌های منطقه اشکنان: ----- ۱۲۰
- ۴-۷- بررسی علل شوری و پایین بودن کیفیت آب: ----- ۱۲۴
- ۴-۸- بیلان آب در دشت اشکنان: ----- ۱۲۶
- ۴-۹- بررسی وضعیت رودخانه‌های دائمی و موقت: ----- ۱۳۱
- ۴-۱۰- ویژگی‌های رود شور مهران: ----- ۱۳۱

- ۱۱-۴- بررسی متوسط ضریب رواناب: ----- ۱۳۵
- ۱۲-۴- دبی ویژه منطقه اشکنان در دوره برگشت: ----- ۱۳۶
- ۱۳-۴- طبقه بندی آب از نظر آشامیدنی در دشت اشکنان: ----- ۱۳۷
- ۱۴-۴- ژئوفیزیک دشت اشکنان: ----- ۱۳۸
- ۱۵-۴- طبقه بندی آب از نظر کشاورزی در محدوده مورد مطالعه: ----- ۱۳۸
- ۵- ژئومورفولوژی بخش اشکنان: ----- ۱۴۲**
- ۱-۵- پیشگفتار: ----- ۱۴۲
- ۲-۵- کلیات ژئومورفولوژیکی حوزه آبخیز رود مهران در منطقه اشکنان: ----- ۱۴۵
- ۳-۵- پالتو ژئومورفولوژی ایران و اثرات آن بر منطقه مورد مطالعه: ----- ۱۴۵
- ۳-۳-۱ شرایط اقلیمی نوژن: ----- ۱۴۷
- ۳-۳-۲ تحولات اقلیمی کوتاه تر: ----- ۱۴۷
- ۳-۳-۳ دوره های بارانی: ----- ۱۴۸
- ۴-۵ عوامل موثر در تغییر و تحول اشکال مورفولوژیک در منطقه اشکنان: ----- ۱۵۰
- ۱-۴-۵ جنس: ----- ۱۵۰
- ۲-۴-۵ شیب: ----- ۱۵۱
- ۳-۴-۵ ارتفاع: ----- ۱۵۴
- ۴-۴-۵ اقلیم: ----- ۱۵۴
- ۵-۵ تاثیر تکتونیک و ساختار زمین در تکامل اشکال مورفولوژی ----- ۱۵۶
- ۱-۵-۵ گسل ها و لرزه ها: ----- ۱۵۶
- ۲-۵-۵ درزه ها و ترک ها: ----- ۱۵۸
- ۶-۵ بررسی واحد کوهستان و تیپ کوه در بخش اشکنان: ----- ۱۵۹
- ۱-۶-۵ واحد کوهستان: ----- ۱۵۹
- ۲-۶-۵ تیپ کوه: ----- ۱۶۰
- ۱-۲-۶-۵ توده ی سنگی با فرسایش انحلالی: ----- ۱۶۱
- ۷-۵ اراضی کشاورزی و عرصه های شخم خورده تخریبی: ----- ۱۶۴
- ۸-۵ نهشته های رسوبی با پوشش کم تا متوسط: ----- ۱۶۴

- ۹-۵- اراضی کشاورزی و تخریبی همراه با منازل مسکونی و تاسیسات: ----- ۱۶۵
- ۱۰-۵- فرسایش خندقی با تراکم کم تا متوسط: ----- ۱۶۵
- ۱۱-۵- فرسایش خندقی با تراکم زیاد: ----- ۱۶۶
- ۱۲-۵- اراضی کشاورزی و عرصه‌های شخم خورده‌ی تخریبی: ----- ۱۶۷
- ۶- خاک‌شناسی بخش اشکنان: ----- ۱۷۰
- ۱-۶- پیشگفتار ----- ۱۷۰
- ۲-۶- نقش عوامل مورفوزنیک در نمکی شدن زمین‌های زراعی: ----- ۱۷۱
- ۱-۲-۶- پیدایش سولونچاک (خاک‌های شور کویری): ----- ۱۷۲
- ۳-۶- مراحل تشکیل خاک از نظر تاثیرات شیمیایی: ----- ۱۷۳
- ۴-۶- طبقه‌بندی خاک‌ها ----- ۱۷۵
- ۱-۴-۶- خاک‌های ENTISOLS: ----- ۱۷۵
- ۲-۴-۶- خاک‌های ARIDISOLS ----- ۱۷۶
- ۵-۶- انواع خاک‌های موجود در منطقه اشکنان: ----- ۱۷۹
- ۱-۵-۶- خاک ریگوسل ----- ۱۸۱
- ۲-۵-۶- خاک لیتوسل ----- ۱۸۱
- ۳-۵-۶- خاک آبرفتی ----- ۱۸۱
- ۴-۵-۶- خاک‌های شور و ----- ۱۸۱
- ۵-۵-۶- خاک‌های اراضی کوهستانی و تپه‌ها ----- ۱۸۱
- ۶-۶- خاک‌های روی مخروط‌های افکنه (SOILS RIVER FANE): ----- ۱۸۲
- ۱-۶-۶- خاک اشکنان ----- ۱۸۲
- ۲-۶-۶- خاک دشت کور ----- ۱۸۳
- ۷-۶- وضعیت خاک‌ها در سایر اراضی منطقه اشکنان: ----- ۱۸۵
- ۱-۷-۶- جایگاه خاک‌های منطقه اشکنان در سیستم‌های مختلف طبقه‌بندی ----- ۱۸۵
- ۸-۶- عوامل موثر در فرسایش خاک در منطقه مورد مطالعه: ----- ۱۸۶
- ۱-۸-۶- عوامل طبیعی ----- ۱۸۷
- ۲-۸-۶- عوامل انسانی ----- ۱۸۷
- ۹-۶- مکانیزم‌ها و انواع فرسایش در بخش اشکنان ----- ۱۸۷
- ۱-۹-۶- فرسایش ناشی از ریزش‌های جوی ----- ۱۸۷

- ۱۸۸ ----- ۶-۹-۲- فرسایش ورقه ای (SHEET EROSION)
- ۱۸۸ ----- ۶-۹-۳- فرسایش شیاری (RILL EROSION)
- ۱۸۸ ----- ۶-۹-۴- فرسایش خندقی (GULLY EROSION)
- ۱۸۹ ----- ۶-۹-۵- فرسایش کناری رودخانه (STREAM BANK EROSION)
- ۱۸۹ ----- ۶-۹-۶- فرسایش انحلالی (DISSLUTION EROSION)
- ۱۸۹ ----- ۶-۹-۷- فرسایش ناشی از فعالیت‌های غلط انسان
- ۱۹۰ ----- ۶-۱۰-۱- رژیم حرارتی خاک منطقه اشکنان
- ۱۹۰ ----- ۶-۱۱-۱- رژیم رطوبتی خاک منطقه اشکنان
- ۱۹۰ ----- ۶-۱۲-۱- کاربری اراضی
- ۱۹۶ ----- ۷- پوشش گیاهی بخش اشکنان:
- ۱۹۶ ----- ۷-۱- پیشگفتار:
- ۱۹۶ ----- ۷-۲- مرآت منطقه ی اشکنان:
- ۱۹۹ ----- ۷-۳- گونه‌های گیاهی بخش اشکنان:
- ۱۹۹ ----- ۷-۳-۱- جامعه گیاهی کوهستانی دامنه‌ای:
- ۲۰۱ ----- ۷-۳-۲- پوشش گیاهی تیپ دشت سر لخت یا فرسایش منطقه اشکنان
- ۲۰۱ ----- ۷-۳-۳-۱- پوشش گیاهی تیپ دشت سر لخت یا فرسایش
- ۲۰۲ ----- ۷-۳-۳-۲- تیپ دشت سر آپانداز:
- ۲۰۳ ----- ۷-۳-۴- تیپ گیاهی دشت فرسایشی
- ۲۰۶ ----- ۷-۴- عوامل موثر بر تخریب پوشش گیاهی حوضه:
- ۲۰۶ ----- ۷-۴-۱- عوامل طبیعی:
- ۲۰۷ ----- ۷-۴-۲- عوامل انسانی
- ۲۱۴ ----- ۸-۱- موقعیت بخش اشکنان:
- ۲۱۴ ----- ۸-۲- سابقه تاریخی شهر اشکنان:
- ۲۱۶ ----- ۸-۳- وضعیت کنونی شهر اشکنان:
- ۲۱۸ ----- ۸-۴- آب آشامیدنی و کشاورزی شهر اشکنان:
- ۲۱۹ ----- ۸-۵- موقعیت جغرافیایی، وسعت، جمعیت شهر اهل:

- ۶-۸- تاریخچه و وجه تسمیه اهل و روند توسعه شهر اهل: ----- ۲۱۹
- ۷-۸- تغییرات توسعه شهری و روستایی اشکنان: ----- ۲۲۴
- ۱-۷-۸- تأسیس روستاهای جدید و متروکه شدن بعضی از روستاها: ----- ۲۲۴
- ۲-۷-۸- تغییرات جمعیتی بخش اشکنان: ----- ۲۲۷
- ۳-۷-۸- تغییرات اقتصادی بخش اشکنان: ----- ۲۲۸
- ۴-۷-۸- احداث راه های ارتباطی: ----- ۲۲۹
- ۵-۷-۸- تأمین آب آشامیدنی: ----- ۲۳۱
- ۶-۷-۸- طرح های آبخیزداری: ----- ۲۳۱
- ۷-۷-۸- انرژی برق: ----- ۲۳۳
- ۸-۷-۸- مخابرات: ----- ۲۳۴
- ۸-۸- تأثیرات ژئومورفولوژی بر شهرهای اشکنان و اهل: ----- ۲۳۴
- ۹-۸- تأثیرات ژئومورفولوژی در پراکندگی و تمرکز روستاهای بخش اشکنان: ----- ۲۳۷
- ۱-۹-۸- وجود تاق‌دیس‌ها: ----- ۲۳۸
- ۲-۹-۸- وجود چشمه و چاه: ----- ۲۳۹
- ۳-۹-۸- مخروط افکنه‌ها: ----- ۲۴۱
- ۴-۹-۸- رودخانه: ----- ۲۴۴
- ۵-۹-۸- ژئومورفولوژی و راه ارتباطی: ----- ۲۴۵
- ۱۰-۸- واحدهای ناهمواری و انواع روستا: ----- ۲۴۷
- ۱-۱۰-۸- روستاهای کوهستانی: ----- ۲۴۷
- ۲-۱۰-۸- روستاهای پایکوهی: ----- ۲۴۸
- ۳-۱۰-۸- روستاهای دره‌ای: ----- ۲۵۰
- ۴-۱۰-۸- روستاهای دشتی: ----- ۲۵۰
- ۱۱-۸- چگونگی استقرار دو شهر اشکنان و اهل در واحد ناهمواری: ----- ۲۵۱
- ۱۲-۸- ارتباط ژئومورفولوژی و تراکم جمعیت بخش اشکنان: ----- ۲۵۳
- ۱۳-۸- تحلیل پهنه بندی بخش اشکنان: ----- ۲۶۰
- منابع و مآخذ: ----- ۲۶۳

ژئومورفولوژی یا اصطلاح معادل آن در ادبیات فارسی (پیکرشناسی زمین) علم شناخت اشکال نامهمواری‌های سطح زمین به صورت تشریح و تبیین آنهاست. امروزه نقش ژئومورفولوژی کاربردی در برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و شهری و تاثیر آن در آمایش محیطی بسیار مورد توجه قرار گرفته است. بسیاری از برنامه‌ریزان کاربری زمین و ارزیابی مسائل ژئومورفولوژی از یافته‌های ژئومورفولوژی در طراحی و برنامه‌ریزی آینده سرزمین بهره می‌گیرند.

بخش اشکنان در جنوب استان فارس و شرق بخش مرکزی شهرستان لامرد و در بخش انتهایی ارتفاعات زاگرس قرار گرفته است. منطقه اشکنان با ارتفاع متوسط ۳۹۳ متر از سطح دریا، دارای مساحت ۱۷۳۸ کیلومتر مربع می‌باشد که در حد فاصل عرض جغرافیایی ۲۵ درجه و ۵ دقیقه تا ۲۷ درجه و ۲۵ دقیقه شمالی و طول ۵۳ درجه و ۱۹ دقیقه تا ۵۳ درجه و ۵۳ دقیقه شرقی واقع شده است. میانگین دمای هوا در این منطقه ۲۴/۵ و متوسط بارندگی حدود ۲۲۲ میلی متر می‌باشد. این بخش دارای جمعیت ۲۰ هزار نفری بوده که دارای دو شهر اشکنان و اهل و تعداد ۳۸ روستای کوچک و بزرگ می‌باشد.

مهم‌ترین واحدهای ژئومورفولوژی بخش اشکنان شامل کوهستان، پدیمنت و دشت می‌باشد. سازندهای گچساران، میشان، پابده و گورپی به لحاظ تاثیر گذاری نقش بارزی در ساختار ژئومورفولوژی و سکونت گاهی منطقه دارند.

کتاب حاضر تحت عنوان جغرافیای طبیعی بخش اشکنان که توسط مؤلف به رشته تحریر درآمده با استفاده از بخش مهمی از منابع موجود که در پایان کتاب از آنها نام برده شده و گردش‌های صحرائی و علمی و تجارب شخصی مؤلف در محتوایی نسبتاً کامل تدوین شده است.

این کتاب در هشت فصل تنظیم شده، به صورتی که در فصل‌های آن، خواننده می‌تواند با موقعیت بخش اشکنان و زمین‌شناسی (سازندهای منطقه) و اقلیم (بارندگی - باد - دما) و هیدرولوژی (آب‌های سطحی و زیر زمینی) و ژئومورفولوژی (اشکال ظاهری سطح زمین) و خاک‌شناسی و پوشش گیاهی منطقه و در پایان تجزیه و تحلیل نقش ژئومورفولوژی بر توسعه مناطق شهری و روستایی بخش اشکنان، آشنا گردد. در تدوین این کتاب از مساعدت همکاران و دوستان نیز برخوردار بوده‌ام. ضمن تشکر و سپاسگزاری از همه آنها، بر خود لازم می‌دانم از تمامی نهادها و سازمان‌هایی که با من همکاری لازم را داشتند سپاسگزاری نمایم. از جمله بخش‌داری اشکنان، شهرداری اشکنان و اهل، اداره کل منابع طبیعی استان فارس، فرمانداری لامرد، منابع طبیعی شهرستان لامرد، آب‌های روستایی و امور آب، جهاد کشاورزی لامرد و اشکنان، کتابخانه عمومی اشکنان و اداره هواشناسی لامرد و جناب آقای محمد میر که در چاپ و انتشار این کتاب تلاش داشته‌اند.

امید آن می‌رود که مطالب این کتاب برای تمامی دانش‌آموزان و فرهنگیان و کارمندان و تمامی علاقه‌مندان به جغرافیا مثمر ثمر واقع شود.

خلیل علی‌نژاد

شهریورماه ۱۳۹۱